

dr hab. Witold Jarno, prof. UŁ
Instytut Historii
Wydział Filozoficzno-Historyczny
Uniwersytetu Łódzkiego

Łódź, dn. 11 VIII 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Marka Makowskiego pt. „Polsk-czeski spór o Śląsk Cieszyński w relacjach polskojęzycznej prasy lokalnej w latach 1918-1921” (Częstochowa 2023, ss. 240) przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Roberta Majznera, prof. Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie

Konflikt o Śląsk Cieszyński toczony przez dwa nowo powstałe w 1918 r. państwa, tj. Polskę i Czechosłowację, na długie odcisnął swe piętno na relacjach tych państw. Kraina ta miała skomplikowaną historię. Początkowo stanowiła część monarchii piastowskiej, lecz w dobie rozbitcia dzielnicowego stała się – po zrzeczeniu się przez króla Kazimierza Wielkiego praw do całego Śląska – częścią królestwa Czech, zaś w XVI w. dostała się pod panowanie Habsburgów. W XVIII w. niemal cały Śląsk został włączony do królestwa Prus, lecz Śląsk Cieszyński pozostał w składzie Cesarstwa Austrii (później Austro-Węgier), będąc jego częścią aż do 1918 r. Stał się on wówczas – wraz ze Spiszem i Orawą – przedmiotem wspomnianego sporu polsko-czechosłowackiego. Śląsk Cieszyński był w tym czasie zamieszkały w większości przez ludność polską dążącą do powrotu tej ziemi do macierzy. Jednak Czechosłowacja – wykorzystując słabość polskiej armii i jej zaangażowanie w Galicji Wschodniej – zdecydowała się na zbrojne rozwiązanie i zajęcie wspomnianej krainy. Działania wojenne trwały krótko i pod naciskiem mocarstw zostały przerwane na linii Olzy. O przynależności tych ziem miał zadecydować plebiscyt, lecz latem 1920 r. mocarstwa podjęły decyzję o arbitrażu, który okazał się niekorzystny dla Polski. Nowa linia graniczna na Śląsku Cieszyńskim (narzucona przez Francję i Wielką Brytanię) stała się zarzewiem sporu polsko-czechosłowackiego w okresie międzywojennym, czego efektem było w 1938 r. przyłączenie tzw. Zaolzia do Polski. Po 1945 r. granica polsko-czechosłowacka na Śląsku Cieszyńskim powróciła do stanu sprzed 1938 r. Wydarzenia te wpłynęły na wzajemne relacje polsko-czechosłowackie w XX w. Złożona historia tej krainy spowodowała, że stała się ona swoistym tygłem, gdzie mieszały się różne wpływy narodowościowe, kulturowe, gospodarcze, społeczne i religijne, powodujące zmiany w tożsamości etnicznej zamieszkującej ją ludności.

Konflikty polsko-czechosłowackie w dwudziestoleciu międzywojennym poróżniły narody zamieszkujące Śląsk Cieszyński, co do dziś budzi kontrowersje w obu społeczeństwach, budząc zarazem zainteresowanie badaczy. Tematyka dotycząca konfliktu polsko-czechosłowackiego z lat 1918-1921 skupia sporą uwagę polskich historyków, lecz pomimo prowadzonych badań i powstania szeregu publikacji naukowych dotyczących konfliktu o Śląsk Cieszyński – wiele zagadnień nie doczekało się dotąd pełnego naukowego opracowania. O ile dość dobrze omówione zostały wzajemne relacje dyplomatyczne polsko-czechosłowackie z okresu II Rzeczypospolitej oraz działania wojenne na Śląsku Cieszyńskim w styczniu 1919 r. – to jednak szereg szczegółowych zagadnień dotyczących dziejów tego regionu w XX w. nadal jest stosunkowo słabo przebadanych. Dotyczy to zwłaszcza kwestii tożsamości jego mieszkańców, przemian w strukturze etnicznej, społecznej i wyznaniowej, dążeń ludności zamieszkującej ową prowincję w sprawie jej przynależności państwowej, problematyki planowanego plebiscytu, terroru stosowanego przez obie strony w trakcie konfliktu, czy też warunków życia ludności tego regionu. Do tej pory szerszego omówienia doczekała się jedynie część tych problemów, zaś w odniesieniu do pozostałych mamy zazwyczaj fragmentaryczne publikacje, którym daleko do miana naukowej monografii. Dlatego badania w wymiarze regionalnym są jak najbardziej potrzebne i zasadne zarówno z uwagi na ich znaczenie poznawcze, jak i patriotyczno-wychowawcze.

W przedłożonej do recenzji rozprawie doktorskiej mgr Marek Makowski podjął się opracowania problemu badawczego, praktycznie nieistniejącego w dotychczasowej polskiej historiografii. Recenzowana praca porusza ważną i nadal słabo przebadaną część konfliktu polsko-czechosłowackiego z lat 1918-1921 z punktu widzenia polskojęzycznej prasy lokalnej wydawanej na Śląsku Cieszyńskim. Nowe spojrzenie na ten konflikt pozwala szerzej omówić nastroje i oczekiwania polskiej ludności tego regionu, które wpływały na jej ówczesne poglądy i nastroje polityczne, pozwalając lepiej zrozumieć pobudki podejmowanych działań, zarówno w wymiarze lokalnym, jak i szerszym. Zasadniczym celem pracy – zgodnie z postulatami badawczymi zawartymi w jej „Wstępie” – było ukazanie polsko-czechosłowackiego (czy raczej polsko-czeskiego) sporu o Śląsk Cieszyński w latach 1918-1921 z nowej perspektywy badawczej, jaką był przekaz kreowany na bieżąco w lokalnej polskojęzycznej prasie cieszyńskiej. Z tym zagadnieniem wiązała się także konieczność odpowiedzi na szereg pytań związanych z omawianą problematyką, jak np. sposób kreowania przez redakcje gazet określonego przekazu informacyjnego, zasięg oddziaływania poszczególnych tytułów prasowych, stopień wpływania zamieszczanych w nich treści na poglądy i nastroje ludności, poziom oddziaływania na mieszkających w regionie Polaków w

ich dążeniach do jego powrotu do macierzy, czy też zapatrywania redakcji czasopism w kwestii różnych bieżących wydarzeń i zagadnień. Warto podkreślić, że Doktorant podjął swe badania mając świadomość złożoności poruszanej problematyki, obejmującej szereg różnorodnych problemów (często bardzo złożonych), w większości słabo dotąd przebadanych, a przez to mających niewielkie odzwierciedlenie w dotychczasowym dorobku polskiej historiografii.

Recenzowana rozprawa mgr. Marka Makowskiego stanowi pierwszą w polskim piśmiennictwie historyczno-wojskowym próbę kompleksowego omówienia roli lokalnej polskojęzycznej prasy wydawanej na Śląsku Cieszyńskim w latach 1918-1921 w toczącym się wówczas konflikcie polsko-czechosłowackim. Dlatego też podjęcie przez Doktoranta tematu badawczego zawartego w tytule recenzowanej rozprawy, mającego wypełnić istotną lukę w polskiej historiografii – należy przyjąć z uznaniem. Temat został poprawnie sformułowany, choć nadal kontrowersje wśród badaczy budzi określenie stron tego konfliktu – czy polsko-czechosłowacki, czy raczej polsko-czeski. W tym ujęciu doktorant wyjaśnił swój punkt widzenia w powyższej kwestii we Wstępie (każde z obu rozwiązań ma swoje wady i zalety), toteż w ocenie Recenzenta brzmienie tytułu rozprawy także należy uznać za poprawne. Tak też należy ocenić zakres chronologiczny pracy, gdyż przyjęte cezury czasowe zostały oparte na ważnych i niebudzących wątpliwości datach: rok 1918 – odzyskanie niepodległości przez Polskę i Czechosłowację oraz początek konfliktu o Śląsk Cieszyński, a rok 1921 – układ Skirmunt-Beneš kończący formalnie wspomniany konflikt. Tym samym, problem badawczy ujęty w temacie recenzowanej pracy można uznać za właściwie sformułowany, a sam temat rozprawy uznać za trafny i oryginalny.

Rozprawa oparta została na solidnej podstawie materiałowej. Autor przeprowadził szeroką kwerendę biblioteczną, opierając zasadniczą część swych rozważań na ośmiu lokalnych polskojęzycznych czasopismach wydawanych na Śląsku Cieszyńskim w latach 1918-1921. Ponadto, dla zsyntezowania zagadnień o charakterze ogólnym wykorzystał niemal 20 wydawnictw źródłowych, 4 opublikowane wspomnienia, ponad 100 opracowań (w tym kilka zagranicznych) oraz netografię. Kwerendę biblioteczną można byłoby jeszcze poszerzyć o kilka innych publikacji, jak np.: *Sprawy polskie na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919. Dokumenty i materiały*, Tom II, Warszawa 1966; B. Cybulski, *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego*, Opole 1980; P. Kołakowski, *Między Warszawą a Pragą. Polsko-czechosłowackie stosunki polityczno-wojskowe 1918-1939*, Warszawa 2009; A. Przybylski, *Walka o Śląsk Cieszyński w styczniu 1919 roku*, Warszawa 1932; H. Walczak, *Józef Piłsudski i koła belwederskie wobec konfliktu polsko-czechosłowackiego 1918-1920*

[w:] *Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918-1920*, red. K. Nowak, Cieszyn 1999; J. Mika, *Śląsk Cieszyński w wizjach własnych państwowości przed i w trakcie czechosłowacko-polskiego konfliktu zbrojnego*, „Polonia Journal” 2018, nr 7, s. 117-139; L. Wyszczelski, *Zaolzie 1919, 1938*, Warszawa 2022; J. Chlebowczyk, *Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX*, Katowice 1971; *Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych*, pod red. I. Panica, Tom VI: *Śląsk Cieszyński w latach 1918-1945*, Cieszyn 2015; G. Wnętrzak, *Konflikt polsko-czechosłowacki o Śląsk Cieszyński (styczeń-luty 1919) w polskojęzycznej prasie regionu*, „Studia Interkulturowe” 2016, nr 9, s. 60-80. Tym niemniej, zakres kwerendy – biorąc pod uwagę temat badawczy recenzowanej pracy – oceniam pozytywnie, gdyż Doktorant wykorzystał najważniejsze tytuły polskiej prasy wydawanej na Śląsku Cieszyńskim w latach 1918-1921 oraz w niezbędnym zakresie literaturę przedmiotu, zarówno w odniesieniu do syntezy zagadnień ogólnych, jak i tematyki szczegółowej.

Dysertacja zbudowana jest w sposób klasyczny – zawiera wstęp, pięć rozdziałów problemowych, zakończenie i bibliografię. Zasadniczo można zgodzić się z przyjętym podziałem, lecz pewne wątpliwości budzi nierównomierność objętości poszczególnych rozdziałów (rozdział I liczy 41 stron, rozdział II – 45 stron, rozdział III – 29 stron, rozdział IV – 56 stron, a rozdział V – tylko 23 strony). Nie jest to jednak zarzut, gdyż owa nierównomierność spowodowana jest zapewne dostępnym materiałem, lecz w istocie bardziej postulat, by w przypadku ewentualnego wydania pracy drukiem rozbudować (na ile to możliwe) wątki zawarte w rozdziale III i V. We Wstępie znalazły się wszystkie wymagane elementy, m.in. omówienie tematu rozprawy i jej celów badawczych, dotychczasowego stanu badań nad analizowanym tematem, konstrukcji pracy, zastosowanych metod badawczych, czy analiza polskojęzycznej prasy lokalnej wydawanej w latach 1918-1921 na terenie Śląska Cieszyńskiego.

Rozdział pierwszy dysertacji pt. „*Śląsk Cieszyński na przestrzeni wieków*” stanowi wprowadzenie do zasadniczych rozważań Autora zawartych w dalszych rozdziałach i zawiera syntezę dziejów tego regionu od średniowiecza do początku XX w., w tym także ogólne omówienie konfliktu polsko-czechosłowackiego z lat 1918-1921 i jego konsekwencji. Doktorant w zwięzły i precyzyjny sposób ukazał złożoną historię Śląska Cieszyńskiego oraz proces tworzenia się na jego terenie tygła narodowościowego, kulturowego i społeczno-gospodarczego, leżącego u podstaw wybuchu konfliktu o przynależność tego regionu do dwóch nowopowstałych państw w 1918 r.

• Rozdział drugi pt. „*Śląsk Cieszyński – ale czyj?*” stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jakie nacje narodowe miały prawa do tego regionu w świetle ówczesnej polskojęzycznej prasy lokalnej. Autor zaprezentował tu argumenty zarówno strony polskiej, jak i czeskiej, a także mniejszości niemieckiej. Powyższą analizę Doktorant przeprowadził w oparciu o teksty prasowe, które konfrontował w niezbędnym zakresie z ustaleniami literatury, co pozwoliło mu spojrzeć na omawiane zagadnienia w obiektywny sposób. Będąca głównym tematem rozważań polskojęzyczna prasa lokalna stanowiła kanwę do powyższych rozważań, bowiem kształtowała ona poglądy i postawy ludności polskiej mieszkającej na spornym terenie oraz jednoczyła ją wokół idei polskości Śląska Cieszyńskiego. Nic więc dziwnego, że w prasie tej dominowała argumentacja o polskim charakterze tej prowincji. Co ważne na jej łamach odnoszono się również do idei dotyczących losów Śląska Cieszyńskiego głoszonych przez Górnoślązaków oraz przedstawicieli mniejszości niemieckiej zamieszkującej ten region – rozwijając ofensywę propagandową przeciw planom tej ludności budowy przez nie neutralnego państwa w oparciu o wspomnianą prowincję. Analizując problematykę zawartą w rozdziale i sposób jej przedstawienia trzeba podkreślić, iż Doktorant wykazał się dużą wiedzą oraz zdolnościami do analizy i syntezy omawianych złożonych i niełatwych zagadnień.

Kolejny rozdział pt. „*Wojna siedmiodniowa i jej skutki*” omawia, w jaki sposób polskojęzyczna prasa na Śląsku Cieszyńskim opisywała czeski najazd, jego przebieg, prowadzone walki i akty terroru. Informacje na ten temat Autor konfrontował z ustaleniami literatury, starając się zaprezentować w jak najbardziej obiektywny sposób wizję obrazu, który porównywał z postrzeganiem tego najazdu kreowanym przez lokalną prasę. Wraz z coraz bardziej niekorzystnym rozwojem sytuacji na froncie, prasa ta coraz aktywniej zagrzewała polską ludność do walki o polskości Śląska Cieszyńskiego, chwając Polaków za opór stawiany wojskom czeskim i szeroko omawiając brutalność ich żołnierzy. Z kolei po zawarciu rozejmu głównym celem polskiej prasy stało się nawoływanie polskiej ludności w regionie do dalszego wysiłku w staraniach o jego przyłączenie do Polski. Autor umiejętnie omówił treści zamieszczane w powyższych kwestiach na łamach polskiej prasy, starając się analizować ich zawartość pod względem celów propagandowych i kształtowania opinii publicznej. Z ustaleń poczynionych przez Autora wynika, iż relacje lokalnej polskiej prasy w odniesieniu do najazdu czeskiego miały jednoznacznie antyczeski wydźwięk. Warto byłoby jednak w oparciu o literaturę szerzej opisać przebieg walk oraz precyzyjnie wskazać jednostki broniące Śląska Cieszyńskiego i skonfrontować to z opisem działań wojennych zawartym na łamach lokalnych polskich gazet wydawanych w tym czasie na spornym obszarze.

Rozdział IV pt. „*Od Umowy Paryskiej do arbitrażu*” ukazuje, w jaki sposób wspomniana prasa przedstawiała na swych szpaltach walkę dyplomatyczną o przyszłość prowincji i zmieniające się koncepcje uregulowania konfliktu polsko-czechosłowackiego – poczynając od idei plebiscytu aż do jej podziału w drodze arbitrażu dokonanego przez wielkie mocarstwa. W rozdziale tym Autor rzeczowo omówił, jak owe kwestie były prezentowane przez poszczególne gazety, jak ich redakcje odnosiły się do prowadzonych rozgrywek dyplomatycznych i jak były oceniane podejmowane w tych kwestiach decyzje mocarstw, zarówno przez samych dziennikarzy, jak i mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. Także i w tym rozdziale dominuje merytoryczna narracja, ukazująca swobodę, z jaką Doktorant porusza się pomiędzy różnorodnymi zagadnieniami.

Z kolei ostatni rozdział pt. „*Wobec idei normalizacji stosunków*” ukazuje stosunek polskiej prasy na Śląsku Cieszyńskim do sytuacji powstałej po arbitralnym i niekorzystnym dla strony polskiej podziale tej prowincji. Na łamach gazet dominowało rozgoryczenie Polaków wywołane skutkami tego arbitrażu. Do czasu ostatecznego uregulowania granicy polsko-czechosłowackiej w gazetach pojawiały się zarówno teksty ukazujące działania polskiej dyplomacji ukierunkowane na uregulowanie stosunków polsko-czechosłowackich (*de facto* sankcjonujących niekorzystną dla Polaków decyzję arbitrażową), jak i teksty, w których pisano o możliwej jeszcze korekcie przebiegu linii granicznej, roztaczając w oparciu o opinie lokalnych polskich działaczy odmienną od władz państwowych wizję uregulowania sporu, co miało zapewne uspokoić rozgoryczenie Polaków zamieszkujących Śląsk Cieszyński. Autor wykazał się tu dużą umiejętnością analizowania poruszanych problemów, a także ich syntezy.

We wszystkich rozdziałach dominuje rzeczowy opis omawianych zagadnień, dzięki czemu Autor z dużym znanstwem porusza się w złożonej i wielowątkowej problematyce tematu badawczego. Magister M. Makowski wykazał się przy tym solidnym przygotowaniem warsztatowym, które pozwoliło mu rzeczowo rozwiązywać poruszane problemy badawcze.

Rozprawę zamyka Zakończenie, w którym Autor zawarł podsumowanie swych rozważań, analizując na kilkunastu stronach (s. 214-230) kolejne zagadnienia poruszane w pracy. W swych konkluzjach – opartych na treściach zawartych w polskiej prasie wydawanej na Śląsku Cieszyńskim – zawarł finalne podsumowanie realizacji tematu badawczego ujętego w tytule recenzowanej rozprawy, które można sprowadzić do krótkiego stwierdzenia, iż wspomniana prasa kreowała obraz tej krainy, jako bezsprzecznie zdominowanej przez żywioł polski oraz, że miała ona istotny wkład w budowę jedności i spójności przekonań propolskiej ludności tej prowincji. Niezbędnym uzupełnieniem pracy jest Bibliografia zamieszczona na

końcu dysertacji, która została sporządzona poprawnie, a jedyną wątpliwość budzi niezastosowanie w dziale „Prasa” kolejności alfabetycznej w tytułach gazet.

W ocenie Recenzenta, choć konstrukcja pracy jest logiczna, a przyjęty układ rozdziałów można uznać za słuszny w kontekście tematu badawczego zawartego w tytule recenzowanej pracy – to jednak brakuje w pracy wyodrębnionego rozdziału omawiającego lokalną polskojęzyczną prasę wydawaną na Śląsku Cieszyńskim, w którym poddano by ją rzeczowej analizie w podstawowych kwestiach (np. oblicze ideowe danej gazety, jej skład redakcyjny, nakład i zasięg oddziaływania poszczególnych tytułów prasowych, określenie grup społecznych do których były adresowane, czy rzeczywisty wpływ na kształtowanie poglądów polskiej ludności zamieszkującej wspomnianą krainę). Te elementy występują w recenzowanej pracy, lecz w formie rozproszonej w kilku rozdziałach. Lepszym rozwiązaniem byłoby skupienie ich w jednym rozdziale, co też niniejszym postuluję w przypadku ewentualnego wydania pracy drukiem. Należałoby także poprawić w Spisie treści zapis tytułów rozdziałów i po każdej cyfrze rzymskiej dodać kropkę – podobnie w tytułach rozdziałów w samej pracy. Warto podkreślić, że Autor rzeczowo analizuje zawartość polskojęzycznej prasy wydawanej na Śląsku Cieszyńskim, podkreślając propagowane na ich łamach argumenty przemawiające za polsnością tej krainy (np. związane z siłą żywiołu polskiego, jego zorganizowaniem, propolskimi postawami posłów i działaczy organizacji społecznych oraz zamieszkującej ją ludności polskiej), lecz w niewielkim stopniu konfrontuje to z argumentami wysuwanymi przez lokalną prasę czechosłowacką (tylko niecałe trzy strony – s. 70-72). Niewątpliwie szersze omówienie punktu widzenia drugiej strony pozwoliłoby lepiej opisać zaistniały konflikt i precyzyjniej wyjaśnić jego tło.

Z innych uwag warto jeszcze wspomnieć o dwóch kwestiach. Pierwsza dotyczy numeracji odsyłaczy i przypisów, która jest ciągła w całej pracy (ostatni odsyłacz na numer 1334). W ocenie Recenzenta – lepszym rozwiązaniem byłoby potraktowanie każdego rozdziału jako odrębnej całości i wprowadzenie w każdym z nich numeracji odsyłaczy i przypisów zaczynającej się od nr 1 (oczywiście ze wszystkimi konsekwencjami natury technicznej wynikającej z takiego rozwiązania). Druga kwestia – to brak w recenzowanej dysertacji choćby jednej mapy Śląska Cieszyńskiego, co może utrudnić czytelnikowi mniej obeznanemu w temacie zrozumienie omawianych w pracy zagadnień. Stąd też postulowałbym dodanie nie tylko mapy ogólnej wspomnianej krainy, ale także map tematycznych ukazujących np. jej podział narodowościowy, czy wyznaniowy, a także przebieg działań wojennych w styczniu 1919 r. oraz ostateczny podział Śląska Cieszyńskiego.

Wysoko należy ocenić styl narracji recenzowanej dysertacji, którym posłużył się Autor oraz jej walory językowe, gdyż praca napisana została poprawną polszczyzną. Także od strony metodologicznej i warsztatowej można ją ocenić pozytywnie. Została ona również poprawnie zredagowana pod względem stylistycznym, choć zdarzają się w niej drobne usterki stylistyczne lub niejasności warte szerszego wyjaśnienia. Dla przykładu: s. 27 – „... w Europie środkowej i wschodniej” (nazwy te powinny być pisane z dużych liter); s. 33 – „Pragnąc uzyskać jak najszersze poparcie dla swoich rządów, Piłsudski szukał poparcia w jak najliczniejszych kręgach ...” (w przypadku drugiego słowa „poparcia” lepiej byłoby ze względów stylistycznych zastąpić je np. określeniem „szukał go”); s. 33-34 – „W jej myśl okręg nr 35 stanowiły tereny Śląska Cieszyńskiego znajdujące się w myśl umowy polsko-czechosłowackiej ...” (razi stylistycznie dwukrotne użycie w tak krótkim fragmencie zdania określenia „w myśl”); s. 41 – „... która obiecywała Polsce dostawy węgla z zagłębia ostrawsko-karwińskiego było wstrzymanie ich dzień po rozpoczęciu” (niejasne – brakuje wyjaśnienia po rozpoczęciu czego?); s. 66 – „z Polskiej Ostrawy” (warto byłoby za pierwszym razem – choćby w odsyłaczu – dodać, że Polska Ostrawa była samodzielnym miastem, które w 1919 r. przemianowano na Śląską Ostrawę, obecnie będącą jedną z dzielnic Ostrawy); s. 62 – „Komenda wojsk polskich w Krakowie wyznaczyła na głównodowodzącego nadporucznika Klemensa Matusiaka” (posiadał on wówczas stopień podporucznika, warto doprecyzować także, że został on komendantem garnizonu Cieszyn); s. 102 – pojawia się tu po raz pierwszy Pułk Piechoty Ziemi Cieszyńskiej i warto byłoby nieco szerzej go opisać, tym bardziej, że istnieje bogata literatura na ten temat – nawet jeśli lokalna prasa polska niewiele pisała wówczas na jego temat; s. 103 – „... mieli do dyspozycji 18 karabinów maszynowych, 4 działa i 35 szabel” (występuje tu anachronizm językowy zaczerpnięty z dawnej literatury, lepiej byłoby napisać nie 35 szabel, lecz np. 37 kawalerzystów); s. 115 – „Rozpoczęcie akcji zbrojnej przez wojska czeskie i ich wkroczenie na tereny kontrolowane przez stronę polską 23 stycznia 1919 r. spotkało się z surową oceną prasy śląskiej” (warto byłoby tu bliżej określić, które z polskich gazet najostrzej opisywały gwałty popełniane przez żołnierzy czechosłowackich i dlaczego akurat te, a które omawiały je w łagodniejszej formie); s. 117 – „... w Stonawie 26 stycznia ...” (brak spacji przed data dzienną); s. 124 – „Trudno ustalić ...” (brak wcięcia akapitowego przy nowym akapicie); s. 139 – „o godz. ósmej” (różne warianty zapisu godzin, trzeba to ujednotwić, np. na s. 106 – „... ok. godz. 11.00”); s. 178 – „Szczególnie krwawo zapisały się w historii sporu polsko-czeskiego wydarzenia z maja 1920 r., które ze względu na swój drastyczny charakter zostały określone przez historyków mianem II pogromu antypolskiego” (warto byłoby w przypisie opisać szerzej to wydarzenie); s. 179 –

„Od tej pory wszelkie siły zbrojne takie jak: żandarmerie i policja zostały ...” (nieprecyzyjne określenie, bowiem policja nie jest częścią sił zbrojnych); s. 203 – „EdvardBeneš” (brak spacji pomiędzy imieniem a nazwiskiem). Trzeba jednak podkreślić, że tego typu usterek stylistycznych i technicznych jest stosunkowo mało, co dobrze świadczy o ostatecznej redakcji tekstu dokonanej przez Autora.

Pomimo zasygnalizowanych powyżej uwag, rozprawa doktorska mgr. M. Makowskiego charakteryzuje się klarownością konstrukcji i poprowadzonego w niej wykładu, w którym Doktorantowi udało się przedstawić wieloaspektowy obraz konfliktu polsko-czechosłowackiego o Śląsk Cieszyński w świetle wydawanej tam polskojęzycznej prasy lokalnej. Nie było to łatwe, bowiem Autor musiał się zmierzyć z różnorodną problematyką (polityczną, militarną, społeczną i gospodarczą). Generalnie poradził on sobie z realizacją też badawczych, wykazując się przy tym dobrą wiedzą w odniesieniu do badanej problematyki. Magister M. Makowski nie zapomniał także o konieczności komentowania prezentowanych faktów, choć mankamentem recenzowanej rozprawy są podsumowania rozdziałów, które warto byłoby rozbudować i bardziej wnikliwie zsyntezować wnioski, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii – czy i w jakim zakresie omawiana prasa lokalna wpływała w rzeczywistości na nastroje i poglądy Polaków zamieszkujących Śląsk Cieszyński w dobie konfliktu polsko-czechosłowackiego. Tym niemniej, ustalenia poczynione przez Autora w wielu aspektach można uznać za nowatorskie, a całość recenzowanej rozprawy świadczy o dużych zdolnościach Doktoranta w zakresie analizy źródeł i informacji naukowych, jak również ich syntezy.

Wspomniane wcześniej uwagi, usterki i wątpliwości nie obniżają jednak dużej wartości badawczej recenzowanej rozprawy. Jej lektura pozwala stwierdzić, iż mgr M. Makowski posiada szeroką wiedzę z zakresu historii Polski i historii wojskowości polskiej w I połowie XX w. Praca posiada istotne walory naukowe, bowiem wprowadza do obiegu naukowego szereg nowych ustaleń, zaś jej Autor wykazał w niej swoje kompetencje w zakresie samodzielnej pracy naukowej i prezentowania własnych ustaleń.

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska autorstwa mgr. Marka Makowskiego jest dziełem oryginalnym i posiada charakter nowatorski, będąc źródłem wielu cennych ustaleń badawczych. Stanowi zarazem w polskiej historiografii pierwszą próbę kompleksowego omówienia konfliktu o Śląsk Cieszyński z lat 1918-1921 w oparciu o wydawaną tam polskojęzyczną prasę lokalną.

W tym kontekście cel badawczy należy uznać za zrealizowany. Recenzowana dysertacja odpowiada formalnym, merytorycznym i metodologicznym wymogom stawianym przed dysertacjami doktorskimi zawartymi w art. 13 ustawy „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” z 14 III 2003 r. (tekst jednolity: Dz. U. 2016, poz. 882 z późniejszymi zmianami).

Wnoszę o dopuszczenie mgr. Marka Makowskiego do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Jeremo Witold